

МІЖМОВНА ІНТЕРФЕРЕНЦІЯ ТА ШЛЯХИ ЇЇ ПОДОЛАННЯ

Єфименко Т. М.

ВСТУП

Міжнародні відносини, що стрімко розвиваються, ведуть до тісної взаємодії різних культур і цивілізацій. У світі залишилося мало місць, де жителі стикаються за своє життя лише з однією рідною мовою. Телебачення, ЗМІ, інтернет проникають всюди, а разом із ними й іншомовні форми спілкування. Люди подорожують, мігрують, намагаються пристосуватися до нової обстановки, зрозуміти особливості життя в інших місцях, іноземні мови входять у багатьох країнах до освітнього мінімуму шкільних та вузівських програм підготовки, і часто мова освіти відрізняється від рідної мови.

Вищезгадані процеси істотно впливають на мовну ситуацію загалом. Розвиток відкритого інформаційно-комунікативного простору створює передумови та умови для поширення двомовності або білінгвізму як провідної тенденції мовного розвитку сучасного суспільства. Проте недоліком цієї ситуації є інтерференція, яка мимоволі виникає за умови володіння двома і більше мовами¹.

У зв'язку з процесами, спрямованими на інтеграцію та співробітництво держав світу, що вимагають ефективного міжкультурного спілкування, невід'ємним атрибутом сучасної людини стає високий рівень володіння не лише рідною, але й іноземними мовами, що є складовою частиною її професіоналізму й соціального статусу. Про рівень іншомовної культури двомовця свідчить відповідність організації його усного дискурсу соціокультурним нормам і комунікативним цілям спілкування (У. Вайнрайх, Ю.Д. Дешерієв, А.А. Калита, А.А. Метлюк). При цьому увага науковців зосереджується на необхідності поглибленого розгляду міжмовної інтерференції як ознаки мовленнєвої культури двомовного індивіда².

Дослідження явища інтерференції спирається на здобутки лінгвістики, соціолінгвістики, психології, психолінгвістики, методики

---

¹ Рибіна Н.В. Білінгвізм та інтерференція як тенденції мовного розвитку сучасного суспільства: проблеми та способи їх вирішення. *Наукові записки Національного університету «Острозька академія»*. 2015. Т. 1. № 59. С. 176–178.

² Волошок І.Ю. Інтерференція та її типи на різних мовних рівнях. *Педагогічні науки* : збірник наук. праць. 2012. Вип. 62. С. 81–85.

викладання іноземних мов. Це явище описується в працях багатьох вітчизняних і зарубіжних учених (В.В. Алімов, Е. Бужаровска, У. Вайнрайх, С.М. Верещагін, В.О. Виноградов, В.В. Клімов, В.Н. Комісаров, Н.О. Любимова, Р.К. Міньяр-Белоручев, Н.Б. Мечковска, В.Ю. Розенцвейг, Е. Хауген, Л.В. Щерба)³.

1. Явище міжмовної інтерференції в процесі перекладу

Дослідники вважають, що інтерферентні явища виявляються, насамперед, на рівні мовлення, на рівні породження висловлювання, реалізації тих мовних ресурсів, якими володіє мовець, що, безперечно, робить інтерференцію мовленнєвим явищем⁴.

У працях Е. Хаугена розглядаються зміни, які відбуваються при контактуванні мов. Вчений поділяє їх на три групи: перемикування, інтерференція й інтеграція. Він звертає увагу на те, що інтерференція відбувається тоді, коли перехідна межа між двома мовами не дуже зрозуміла⁵.

У. Вайнрайх поділяє інтерференцію на мовну та мовленнєву, тобто на інтерференцію в мові (інтеграцію) та інтерференцію в мовленні (власне інтерференцію). Автор це пояснює тим, що в мовленні інтерференція виникає у висловлюваннях двомовного індивіда як наслідок його особистого знайомства з іншою мовою; у мові ж ми знаходимо ті явища інтерференції, які в результаті багаторазової появи в мовленні білінгвів стали звичними і закріпились у вживанні й подальше використання яких не залежить від двомовності⁶.

Беручи до уваги той факт, що прояви лінгвістичної інтерференції є доволі різноманітними, варто розглянути різні види її реалізації.

Ю. Жлуктенко виділяє такі основні типи інтерференції:

- використання мовного матеріалу в контексті англійської мови;
- створення власних граматичних одиниць з англійського мовного матеріалу за зразком мови перекладу;
- наділення граматичних одиниць англійської мови функціями, що властиві мовам перекладу;
- стимулювання впливу граматичних одиниць мов перекладу на функціонування одиниць чи моделей англійської мови;

---

³ Волошок І.Ю. Інтерференція та її типи на різних мовних рівнях. *Педагогічні науки* : збірник наук. праць. 2012. Вип. 62. С. 81–85.

⁴ Вайнрайх У. Одноязычие и многоязычие. *Новое в лингвистике*. 1972. № 6. С. 25–60.

⁵ Хауген Э. Языковой контакт. *Новое в лингвистике*. 1972. № 6. С. 62–98.

⁶ Вайнрайх У. Языковые контакты: состояние и проблемы исследования. Киев : Вища школа, 1979. С. 263–266.

– нівелювання впливу з боку простіших і чіткіших моделей граматичної системи мов перекладу на аналогічні, але складніші моделі англійської мови;

– копіювання моделей однієї системи за допомогою засобів іншої⁷.

О. Валігура подає систематизацію загальнолінгвістичних ознак мовної інтерференції, в якій розрізняє інтерференцію за: сферою функціонування (мовна, мовленнєва); кількістю охоплених мов (проста, складна); чинниками (психолінгвістична – свідомо та підсвідомо, соціолінгвістична – релігійна, політична та комунікативна); засобами комунікації (лінгвальна – фонетична, лексична, граматична та графічна, позалінгвальна – жестикуляційна, позова та мімічна)⁸.

На основі розуміння інтерференції як мовного явища, причиною виникнення якого є особливості систем контактних мов, Л. Ковиліна класифікує її на основі усвідомлення того, що граматичний рівень мови, як і інші рівні (фонологічний та лексичний), складається з певних наборів елементів (парадигматика) і правил поєднуваності елементів у мовному ланцюгу (синтагматика), тобто парадигматичне співвідношення є об'єктом вивчення морфології, синтагматичне – синтаксису. Відповідно до цього дослідник розрізняє граматико-морфологічну (парадигматичну) і синтаксичну (синтагматичну) інтерференцію⁹.

У процесі вивчення мови лінгвісти намагаються знайти схожості чи розбіжності у структурах мови для кращого пояснення помилок на розбіжностях чи кращого засвоєння матеріалу на зіставленні схожостей мовних структур. У процесі професійно орієнтованої міжкультурної комунікації та перекладу метою є донести інформацію до читача якомога природнішим способом, використовуючи всі для цього відомі стилістичні, граматичні, лексичні, лексико-граматичні засоби. Міжмовна інтерференція теж є засобом для досягнення адекватності перекладу. Інтерференція виконує певну функцію в процесі перекладу, тому вона може бути також і функціональною. Функціями є: 1) досягнення когерентності тексту (про це у наступному розділі), 2) забезпечення адекватності перекладу, 3) збагачення мови новими стилістичними і лексичними засобами, заповнення лексичних лакун, 4) наближення національних культур.

Інтерференція – це, по суті, необхідна умова перебігу процесу перекладу. Оскільки мови не можуть існувати відокремлено одна від

---

⁷ Жлуктенко Ю.А. Лингвистические аспекты двуязычия. Киев : Вища школа, 1974. С. 176–179.

⁸ Валігура О.Р. Фонетична інтерференція в англійському мовленні українських білінгвів : монографія. Тернопіль, 2008. С. 288–292.

⁹ Ковылина Л.Н. Синтаксическая интерференция и способы её изучения : дис. ... канд. филол. наук : 10.02.19. Алма-Ата, 1981. С. 226–230.

одної, а процес міжкультурної комунікації та перекладу є мовним контактом, тоді вплив однієї мови на іншу обов'язково матиме наслідки, що виражаються в результаті перекладу. Звичайно, стверджувати, що міжмовна інтерференція є завжди функціональним, позитивним явищем, не можна, але також неприпустимо стверджувати, що вона є завжди і негативним явищем, бо в такому разі ми обмежуємося у своїй одnobічності й обмежуємо можливості для перекладу.

Варіантні відповідники – це найпоширеніший вид перекладних відповідників, оскільки більшість слів у лінгвістичному аспекті є неоднозначними і тому потребують вибору або утворення лексико-семантичного відповідника. Про відповідність перекладеного тексту вихідному можна говорити тоді, коли має місце тотожність описових ситуацій. При цьому варто мати на увазі, що випадки повної відповідності як окремих лексичних одиниць, так і компонентів речення різних мов в усьому обсязі їх значення порівняно обмежені. Категорія відповідності включає в себе, по-перше, суму формальних компонентів (структурні зв'язки), суму семантичних компонентів (лексичні і граматичні значення), а також змістовну інформацію¹⁰.

Повна відповідність тексту перекладу та вихідного тексту теоретично може бути досягнута за умови збігу усіх компонентів. Проте практично абсолютної відповідності досягти надто складно. Тим не менше відповідність між текстами перекладу та вихідним можна встановити за допомогою буквального чи вільного перекладу. І той, і інший переклад може бути і повноцінним і некоректним. Буквальний переклад, тобто дослівний, відтворює семантичні чи формальні компоненти вихідного тексту, включаючи його структуру. Вільний переклад відтворює інформацію незалежно від формальних або семантичних компонентів оригінала¹¹.

Щоб запобігти неадекватного буквального перекладу, інакше кажучи, граматичного буквализму, перекладач використовує такі граматичні трансформації, в результаті яких буквальний переклад адаптується до норм мови перекладу і стає адекватним. При цьому дослівний переклад у разі дотримання передачі усіх лексичних одиниць не виключає вилучення артиклів і деяких інших формальних елементів. Але якщо внаслідок цих трансформацій структура і порядок членів

---

¹⁰ Korunets I.V. Theory and practice of translation. Vinnytsia, 2003.

¹¹ Korunets I.V. Theory and practice of translation. Vinnytsia, 2003.

речення в перекладі не змінюються, то такий переклад можна вважати еквівалентним¹².

Наприклад:

This is the answer of the question. – Це відповідь на питання.

This is one of the decision of the problem. – Це є одним із вирішень проблеми.

І в першому, і в другому прикладі досягнута адекватна відповідність вихідного тексту за допомогою дослівного перекладу.

Як відомо, розходження в структурі мов, наборі граматичних категорій, форм і конструкцій становлять велику групу граматичних труднощів перекладу і потребує відповідних граматичних трансформацій. Тільки незначна частина англійських та українських висловлювань має ідентичну синтаксичну структуру, і тільки в таких випадках переклад здійснюється без використання граматичних трансформацій і є дослівним. Його варто відрізнити від граматичного буквального перекладу, який призводить не тільки до порушення норм мови перекладу, але й до різних викривлень у передачі смислової інформації вихідної мови¹³.

У практиці перекладу відповідність вихідного та цільового текстів досягається, як правило, різноманітними перекладацькими трансформаціями. Під трансформаціями розуміється зміна граматичних характеристик слів, словосполучень або речень у мові перекладу. Основними граматичними трансформаціями є перестановка, заміна, додавання, вилучення та комплексна трансформація.

Під час перестановки змінюється порядок слів у словосполученнях або реченнях. Наприклад, словосполучення «theory construction» перекладається як «побудова теорії», тобто тут характерна для вихідної мови препозиція іменника-означення в мові перекладу змінює свою позицію і тим зберігає адекватність сприйняття і таким чином гарантується відповідність. Перестановка досить часто супроводжується іншими граматичними трансформаціями, а саме заміною однієї частини мовлення іншою (інфінітив у перекладі стає іменником, форма однини стає множиною, просте речення перетворюється на складне і навпаки). Часто у процесі перекладу збільшується кількість слів. Наприклад, recurrent – періодично повторюється, theoretically – в

---

¹² Карабан В.І. Переклад англійської наукової і технічної літератури. Граматичні труднощі, лексичні, термінологічні та жанрово-стилістичні проблеми. Вінниця : Нова книга, 2002. 564 с.

¹³ Бархударов Л.С. Язык и перевод. Москва : Международные отношения. 1975. 240 с.

теоретичному плані. Інколи для адекватної відповідності можна і вилучити певний мовний елемент, який не несе смислового навантаження, як-от: This is a very difficult task to solve. – Це надзвичайно складна проблема¹⁴.

Встановлення відповідності на рівні буквального чи вільного перекладу визначається не тільки структурними особливостями двох мов, але й інформацією, яка призначена для передачі в перекладі. Цю інформацію перекладач має врахувати в оригінальному тексті, виходячи із її комунікативної цінності. Якщо вихідний та цільовий тексти у процесі порівняльного аналізу не збігаються за кількістю і якістю інформації, тобто мають не передану або суб'єктивно додану інформацію, то ми можемо говорити про повну або часткову невідповідність вихідного тексту і перекладу¹⁵.

У світлі професійно-орієнтованій міжкультурній комунікації неабияку цікавість становить переклад термінологічних словосполучень. Варто зазначити, що переклад складних термінів здійснюється в основному за допомогою аналітичного та синтетичного способів перекладу. Перший спосіб, а саме переклад окремих компонентів складних термінів є найбільш прийнятним. Важливо при цьому правильно визначити компоненти складного терміна, встановити, в яких семантичних відносинах перебувають складника між собою та з головним компонентом терміна-словосполучення. Синтетичний спосіб перекладу передбачає розташування компонентів залежно від визначених семантичних відносин.

Крім того, існують також різні види закономірних відповідностей між одиницями текстів у перекладі, як-от: еквіваленти, аналоги, адекватні заміни. Говорячи про різні способи та прийоми перекладу, варто зазначити знаковий і змістовий спосіб, а також такі прийоми перекладу, як генералізація поняття, лексичні та граматичні трансформації, мовна компресія. Теоретичні аспекти перекладу включають також дослідження стосовно методів перекладу та видів перекладу (письмовий, усний, синхронний, переклад з аркуша тощо).

Якщо говорити про лінгвістичні аспекти перекладу у процесі професійно орієнтованої міжкультурної комунікації та перекладі, варто звернути увагу на зміни в структурних моделях сучасної англійської

---

¹⁴ Миньяр-Белоручев Р.К. Общая теория перевода и устный перевод. Москва : Воениздат, 1980. 237 с.

¹⁵ Миньяр-Белоручев Р.К. Общая теория перевода и устный перевод. Москва : Воениздат, 1980. 237 с.

мови. Це стосується не тільки словарного складу та граматичної будови, але й структурних моделей синтаксису¹⁶.

Для прикладу можна зупинитись на структурних моделях аналітичних форм англійського дієслова.

Вивчення аналітичних форм англійського дієслова пов'язане з цілою низкою дидактичних проблем, з якими постійно стикаються не тільки студенти, а й викладачі. Одна з таких проблем – це структурна різноманітність цих форм без чіткої, з точки зору носіїв української мови, функціональної диференціації. Не випадково практично в усіх граматиках англійської мови подаються зведені таблиці аналітичних форм дієслова, мета яких зробити більш наочними відповідні побудови в граматичних і змістових взаємовідношеннях.

Характер явища міжмовної інтерференції є взаємозумовленим і відбувається у двох напрямках: з рідної на іноземну та з іноземної на рідну. Це пов'язано з тим, що тільки одна мова у свідомості мовця є активною. Мовець, перебуваючи в іншомовному середовищі, вимушений послуговуватися упродовж тривалого часу у повсякденній діяльності нерідною мовою. Водночас рідна мова стає пасивною через обмеження сфери та частотності використання, обмежуючись домашнім ужитком¹⁷.

Саме тому під час оволодіння іноземною мовою необхідно поєднувати інтралінгвальне та екстралінгвальне вивчення, а саме мовну практику із набуттям соціокультурного досвіду.

На початковому етапі вивчення іноземної мови найчастіше явище інтерференції виявляється на граматичному рівні усної та писемної форми. Тому важливо під час навчання сконцентрувати увагу на опануванні репродуктивних та рецептивних навичок. Це позитивно вплине на формування умінь висловлювати власні думки та розуміти інших. Компаративний метод вивчення мови дає змогу активізувати та полегшити процес оволодіння іноземною мовою. Він зосереджується на порівнянні та обговоренні аналогій і розбіжностей двох парадигм, апелюванні до лінгвального досвіду, асоціативному мисленні із залученням лексики рідної мови та розширенні транспозиційних можливостей мов.

---

¹⁶ Карабан В.І. Переклад англійської наукової і технічної літератури. Граматичні труднощі, лексичні, термінологічні та жанрово-стилістичні проблеми. Вінниця : Нова книга, 2002. 564 с.

¹⁷ Шаблій О.А. Міжмовна інтерференція як психолінгвістична універсалія. *Мовні та концептуальні картини світу* : збірник наук. пр. Київ : Вид. дім Дмитра Бураго, 2004. Вип. 11. Кн. 1. С. 371–375.

2. Способи подолання граматичної інтерференції

Під час перекладу (усного чи письмового) відбувається проникнення норм однієї мовної системи в межі іншої, як визначив У. Вайнрах у своїй роботі «Одномовність та багатомовність». Це явище отримало назву «інтерференція». У мовознавстві проблема інтерференції зазвичай розглядається в рамках мовних контактів, під поняттям «інтерференція» розуміємо порушення білінгвом (людиною, яка володіє двома мовами) норм та правил відношення двох контактуючих мов¹⁸.

Вплив РМ неоднозначно і далеко не завжди проявляється систематично, але досить часто провокує негативний ефект у результаті неусвідомленого стихійного перенесення лінгвістичного досвіду, внаслідок якого відбуваються відхилення від норм іноземних мов під дією РМ (або іншої мови), тобто інтерференція, яка може реалізуватися на всіх рівнях мовної системи, але саме граматична інтерференція спричиняє найбільшу кількість помилок, оскільки взаємодіючі сукупності не завжди рівнозначних граматичних ознак і категорій ускладнюють породження висловлювання на ІМ. Характер інтерференції і ступінь її інтенсивності зумовлені різними факторами, зокрема: конкретними обставинами мовних контактів, структурою мов, віком студентів¹⁹.

Не акцентуючи на приватних особливостях міжмовних відносин, виділяють два основних аспекти граматичної інтерференції: взаємодія систем контактуючих мов і, як наслідок, руйнування окремих граматичних моделей. Численні труднощі у процесі засвоєння граматики іноземних мов зумовлені різним внутрішнім підрозділом і функціонуванням категорій, присутніх в обох мовах²⁰.

Іншими словами, відбувається порушення норм іноземних мов внаслідок неусвідомленого перенесення граматичних навичок та мовленнєвих умінь, сформованих рідною мовною системою.

Причини граматичної інтерференції різноманітні. Багато науковців виділяють індивідуальні точки зору з цього приводу, наприклад С. Сорокіна бачить причину граматичної інтерференції в тому, що сформовані рідною мовою динамічні стереотипи граматичних форм і

---

¹⁸ Розенцвейг В.Ю., Уман Л.М. К проблеме грамматической интерференции. Проблемы структурной лингвистики. Москва : АН СССР, 1962. С. 60–75.

¹⁹ Баранникова Л.И. Сущность интерференции и специфика ее проявления. *Проблемы двуязычия и многоязычия* : сборник науч. трудов / отв. ред. П.А. Азимов, Ю.Д. Дешериев, Ф.П. Филин. Москва, 1972. С. 87–98.

²⁰ Вертоградская Э.А. Раскрытие семантики иноязычных грамматических форм. *Психологические и психолингвистические проблемы владения и овладения языком* : сборник научных статей. Москва, 1999. С. 118–125.

конструкцій, особливо ті, які відрізняються від відповідних в іноземній мові, стають відсталими, важко змінюваними, тому при оволодінні другою мовою вони надають значну протидію і знову утворюються іншомовним стереотипам²¹.

Ю.А. Жлуктенко причиною граматичної інтерференції називає «ототожнення слів, морфем і граматичних моделей обох мов». У роботі «Лінгвістичні аспекти двомовності» він дає таку типологію граматичної інтерференції:

1) зміна граматичних відносин в одній мові за аналогією з тими відносинами, які існують в іншій:

а) перенесення граматичних відносин із мови А в мову Б або навпаки;

б) усунення граматичних відносин, що існують в одній мові з огляду на їх відсутність в іншій;

2) зміна граматичної функції слова або морфеми однієї мови за зразком іншої;

3) розширення або звуження використання граматичної форми, моделі або одиниці цієї мови під впливом вживаності ототожнюються явища іншої мови²².

Іноді, кажучи про граматичну інтерференцію, дослідники виділяють два її підтипи – синтаксичний і морфологічний. Розмежувати ці підтипи дуже важко, а іноді і неможливо, тому в практичній частині нашого дослідження ми будемо користуватися терміном «граматична інтерференція», не поділяючи її на морфологічний і синтаксичний підтипи. Але для того, щоб дати повніший опис граматичної інтерференції, наведемо детальну характеристику кожного з її підтипів. Морфологічна інтерференція проявляється на рівні морфем і частин мови. М.В. Д'ячков визначив морфологічну інтерференцію як «запозичення з однієї мови в іншу систем афіксів та їхніх парадигм»²³.

В основі інтерференції на рівні частин мови лежать, перш за все, категоріальні відмінності й інші особливості частин мови різних мов. Т.В. Корнева говорить, що відмінності ці виявляються в разі зіставлення будь-якої частини мови, наприклад: розбіжність роду

---

²¹ Сорокина С.С. Пути предупреждения и преодоления грамматической интерференции синтаксических подтипов в немецкой речи студентов I курса языковых факультетов (на материале подтипа управления) : дис. ... канд. пед. наук. Ленинград, 1971. С. 26–30.

²² Жлуктенко Ю.А. Лингвистические аспекты двуязычия. Киев : Вища школа, 1974. С. 176–179.

²³ Д'ячков М.В. Проблемы двуязычия (многоязычия) и образования : Пособие для учителей сред.шк. и преподавателей педучилищ и пед. ин-тов. Москва, 1992. С. 102–106.

іменників, форм дієслів, наявність або відсутність артиклів. Автор зазначає: «Для подолання граматичної інтерференції необхідно виявити подібності та відмінності та встановити міжмовні еквіваленти для успішного їх засвоєння». Т.Г. Шишкіна, яка вивчала граматичну інтерференцію в письмовому перекладі (на матеріалі російської та англійської мов), виділяє такі причини виникнення інтерференційних помилок в області граматичних категорій:

1) недостатньо глибоке проникнення комуніканта в контекст переданої інформації;

2) хибне ототожнення граматичних категорій, що існують в обох мовах;

3) формальне використання прямих граматичних відповідностей у процесі перекладу²⁴.

Під час навчання іноземних мов інтерференція виникає дуже часто, і викладачеві необхідно керуватися закономірностями актуалізації лінгвістичних систем у свідомості студентів. Шлях до подолання інтерферуючого впливу РМ лежить через глибоке усвідомлення всіх особливостей рідної і досліджуваної мов у порівняльному плані. Аналіз мовних фактів проводиться з таких позицій:

1) план вираження (інвентар мовних елементів для актуалізації того чи іншого граматичного значення);

2) план змісту (відсутність граматичної категорії або форми в одній із мов через відмінності в їх семантиці);

3) план функціонування (використання одиниць із тотожним значенням не завжди однаково).

В основі граматичної інтерференції, як правило, лежать відмінності в плані вираження, коли присутні в обох мовах значення передаються різними лінгвістичними засобами. Однак семантика мовних одиниць та їх функціонування ще більшою мірою провокують порушення норм іноземних мов (порядок слів, узгодження часів, специфічні значення дієслівних форм та ін.)²⁵.

Робота з попередження інтерференції будується на принципах свідомості і активності, мовної спрямованості навчання, обліку значення РМ, тобто навчання іноземних мов ґрунтується на теоретичних відомостях, які розкривають особливості функціонування досліджуваного явища в компаративному плані. При цьому

---

²⁴ Шишкіна Т.Г. Русский «акцент» в письменном переводе (морфологический уровень). Москва, 1996. С. 27–30.

²⁵ Перелигін А.І. Засоби нейтралізації граматичної інтерференції. *Вчені записки Орловського державного університету. Серія «Гуманітарні та соціальні науки»*. 2012. Вип. 4(48). С. 237–240.

забезпечується постійна наявність усної практики для активізації знань і умінь із метою вирішення комунікативних завдань.

Прогнозування інтерференції так чи інакше пов'язано зі смисловим змістом, що викликає її суміжні і специфічні граматичні явища. Сенс як розумова категорія, що містить у собі відносини елементів зовнішньої дійсності і свідомості людини, має психологічну природу і заломлюється в лінгвістичних значеннях – способах ментального відображення реальності носіями цієї мови. Граматичні категорії характеризуються високим ступенем абстракції, проте вони містять у собі ще більш складні сутності – понятійні категорії, які не пов'язані з конкретними мовами і є міжмовними універсаліями²⁶.

Вивчення граматичного матеріалу передбачає виявлення загальних властивостей мов, тому що саме понятійні компоненти значень (концепти) виступають як умова міжмовної типологічної співвіднесеності. Лінгвістичні універсали передаються різними способами залежно від специфіки конкретної мовної структури у вигляді певної системи значень. Цей факт детермінує необхідність оптимальної дидактичної роботи над семантико-функціональними граматичними категоріями іноземних мов.

Як відомо, вивчення іноземних мов відбувається не за допомогою механічного засвоєння специфічних граматичних елементів, а по лінії корекції вже наявного лінгвістичного досвіду; студенти звертаються до системи РМ, тих граматичних категорій, за допомогою яких переломлюється у свідомості об'єктивна дійсність. Кожна одиниця іноземної мови ніби потрапляє в уже готовий «осередок» значущого і зручно розміщується в ній внаслідок фундаментальної спільності значущих знакових систем різних мов світу». Мовні універсали дуже важливі в справі нейтралізації інтерференції і здебільшого стосуються саме граматичної будови мови, оскільки визначають межі доцільного контрастивно-типологічного аналізу явищ РМ і ІМ²⁷.

Крім того, мовні універсали можуть послужити базою для глибшого усвідомлення особливостей функціонування контактуючих граматичних систем на основі диференціації мовних фактів.

Характеристики граматичної системи своєрідні і неповторні в кожній мові, а лінгвістичні структури РМ надзвичайно стабільні в мисленні людини, тому що формуються вже в ранньому віці, значно пізніше відчуваючи вплив іншомовних елементів. Для прогнозування інтерференції велике значення мають правила встановлення регулярних

---

²⁶ Залевская А.А. Введение в психолингвистику. Москва : Российский государственный гуманитарный университет, 2001. С. 382–388.

²⁷ Вертоградская Э.А. Раскрытие семантики иноязычных грамматических форм. *Психологические и психолингвистические проблемы владения и овладения языком* : сборник научных статей. Москва, 1999. С. 118–125.

стосунків міжмовної кореспонденції, тобто виявлення одиниць РМ і мов, які збігаються (схожих) хоча б за одним параметром²⁸.

Диференційований підхід трактує міжмовну кореспонденцію як відношення бінарної відповідності між контактуючими мовами, який встановлюється на всіх рівнях лінгвістичної системи. Окремими випадками міжмовної кореспонденції є: відношення тотожності (ідентичності у всіх ситуаціях) і відношення подібності (ідентичності в певній ситуації). Відношення подібності впливає тільки з тотожності форми (ізоморфізм), тотожності значення (еквівалентність) або тотожності як форми, так і значення (конгруентність).

Кореспондуючі елементи – це одиниці, які мають повну або часткову взаємозамінність у промові обома мовами. Повна заміна передбачає відсутність змішання мовних елементів, а часткова – його наявність, тому тільки ізоморфні кореспондуючі елементи (а не еквівалентні) викликають інтерференцію²⁹.

Як основні способи уникнення граматичної інтерференції в сучасній методиці навчання іноземних мов використовуються діалінгвальний аналіз і системно-структурне міжмовне зіставлення на основі диференційних ознак.

Діалінгвальний аналіз являє собою багатоступеневу дослідницьку процедуру. На першому етапі відбувається роздільний опис систем контактуючих мов з єдиних теоретичних і методологічних позицій. При цьому варто враховувати, що двомовний опис є чимось більшим, ніж механічна сума лінгвістичних фактів, оскільки воно спрямоване на те, щоб співвіднести і прирівняти одна до одної одиниці цих мов. На другому етапі проводиться порівняльний аналіз розглянутих систем, підсистем або моделей із метою визначення подібностей і відмінностей. Третя стадія націлена на здійснення лінгвістичного моделювання інтерференції, тобто опис варіантів потенційної інтерференції шляхом встановлення бінарних відносин між окремими одиницями і правилами їх функціонування в обох мовних системах на основі універсальних законів перенесення навичок і міжмовної ідентифікації.

Окрім діалінгвального аналізу, у процесі вивчення інтерференції може знайти своє безпосереднє застосування метод порівняльного аналізу, який складається з трьох послідовних кроків:

- структурний опис мовних елементів з урахуванням форм, значення і дистрибуції;
- класифікація граматичних явищ;

---

²⁸ Никитин М.В. Курс лингвистической семантики. Санкт-Петербург : Науч. центр проблем диалога, 1996. 760 с.

²⁹ Карлинский А.Е. Основы теоретического взаимодействия языков. Алма-Ата, 1990. С. 180–185.

– порівняння відповідних структур окремо³⁰.

Застосування цього наукового методу дає змогу виділити загальне і особливе в лінгвістичних явищах, встановити формальні граматичні ознаки для виокремлення функціонально-структурних компонентів у рамках контактуючих мов із тією чи іншою дидактичною метою. У результаті виявляються не тільки загальні компоненти лінгвістичних систем (мовні універсалії), але й властиві певній мові специфічні і унікальні елементи. Найбільш перспективним видається зіставлення через опис диференціальних ознак, що лежать в основі розподілу компонентів значень між граматичними формами РМ і ІМ³¹.

Таким чином, у ролі співвідносної системи виступає сукупність диференційних ознак, що детермінують структурні розбіжності між ІМ і РМ, які зводяться до трьох типів інтерферентних явищ:

– недодиференціація: нерозрізнення диференціальної ознаки в ІМ через його відсутність у РМ;

– наддиференціація: необгрунтоване перенесення диференціальної ознаки з РМ в ІМ;

– реінтерпретацію мовних фактів: неадекватна заміна суміжних диференціальних ознак РМ і ІМ (рід іменників, управління дієслів та ін.).

Порівняльний аналіз на основі диференційних ознак є цінним джерелом інформації про граматичні явища, найбільш схильних до інтерференції внаслідок відмінності форми, значення і вживання структур³².

Крім того, встановлюється рівень складності їх засвоєння, визначаються потенційні напрямки порушень мовних норм і раціональні форми запобігання (виправлення) помилок, що сприяє реалізації позитивного переносу (трансференція) – сприятливому впливу одного лінгвістичного матеріалу на інший, коли рівень якості оволодіння ІМ значно підвищується.

Доцільність органічної інтеграції порівняльного методу в процес навчання іноземних мов для подолання інтерференції і всебічного використання позитивного перенесення підтверджують такі фактори:

– нерозривний зв'язок між мовою, дійсністю і свідомістю, що знаходить відображення у формуванні мовної картини світу;

---

³⁰ Ладо Р. Лингвистика поверх границь культур. *Новое в зарубежной лингвистике. Выпуск 25. Контрастивная лингвистика* / Составители: Нерознак В.П., Гак В.Г. Москва : Прогресс, 1989. С. 32–63.

³¹ Розенцвейг В.Ю., Уман Л.М. К проблеме грамматической интерференции. *Проблемы структурной лингвистики*. Москва : АН СССР, 1962. С. 60–75.

³² Вафеев Р.А. Сопоставительное изучение языков и учет особенностей русского языка при обучении татарскому русскоязычных. *Проблемы педагогической инноватики*. Тобольск, 2005. С. 172–184.

– наявність навичок і умінь мовно-розумової діяльності на РМ до початку оволодіння ІМ;

– існування мовних компонентів, властивих лінгвістичним системам більшості мов світу (мовних універсалій): твердження, заперечення, суб'єкт, об'єкт, адресат, атрибуція, кількість, одиничність / множинність та ін., що створює особливий вид знань, які, будучи одного разу придбаними, сприяють оптимальному засвоєнню іншої мови³³.

Дані діалінгвального і порівняльного аналізу лежать в основі різноманітних методичних прийомів, спрямованих на закріплення граматичних навичок:

- міжмовні зіставлення на лексичному матеріалі (сполучуваність слів, значення лексичних одиниць);
- міжмовні контрастуючі вправи;
- переклад;
- додатковий коментар під час пояснення матеріалу, потенційно здатного викликати інтерференцію;
- ретельний аналіз помилок.

ВИСНОВКИ

Отже, інтерференція є одним із чинників, одним із рушіїв розвитку мови, мовних змін, що нагромаджуються і зростають у ній. У надіндивідуальному плані масова й часта інтерференція означає постійне змішування двох систем, їх більше або менше взаємне уподібнення.

Опанування загальнограматичних понять та термінів, формування мовної культури супроводжується явищем інтерференції. Її подолання зосереджується на всебічному екстралінгвальному та інтралінгвальному вивченні іноземної мови, що передбачає порівняльний аналіз різних граматичних структур, максимально ефективно використання рідної мови, комплексне оволодіння мовленнєвою діяльністю, функціональне застосування в процесі професійно орієнтованої міжкультурної комунікації та набуття соціокультурного досвіду.

Вміння та навички перекладацьких трансформацій та правила їх застосування є важливим компонентом компетенції перекладача. Саме вони сприяють адекватній передачі смислу оригіналу з урахуванням норм мови, якою здійснюється переклад.

Проведений аналіз мовного матеріалу уможливив висновок, що навчання іноземної мови доцільно будувати на свідомо-когнітивній

---

³³ Перелигін А.І. Засоби нейтралізації граматичної інтерференції. *Вчені записки Орловського державного університету. Серія «Гуманітарні та соціальні науки»*. 2012. Вип. 4(48). С. 237–240.

основі з урахуванням ролі лінгвістичних універсалій, відносин міжмовної кореспонденції, а також із застосуванням методів діалінгвального і системно-структурного порівняльного аналізу диференціальних ознак РМ і ІМ.

Раціональне інтегрування в процес навчання результатів вищезгаданих методів дослідження може послужити основою для розробки системи граматичних вправ, спрямованих на подальшу свідому диференціацію подібних міжмовних феноменів і, як наслідок, подолання інтерферуючого впливу з боку граматичної системи РМ.

АНОТАЦІЯ

Вивчення іноземної мови передбачає опанування знань та досвіду на всіх рівнях мови, а також формування вторинної мовної картини світу. У свідомості мовця починають функціонувати різні системи двох (і більше) мов, які, накладаючись одна на одну, викликають порушення в реалізації системи нерідної мови та її норми. Причину такого стану речей вбачаємо в дії інтерференції, що реалізується в недосконалому володінні мовою. Існує потреба проаналізувати процес удосконалення мови через інтерференцію, визначити мовні рівні, на яких діє інтерференція. Оскільки явище міжмовної інтерференції – багаторівневе та неоднозначне за своїми наслідками, виникає необхідність розмежувати типи інтерференції та з'ясувати її функціональну природу в процесі професійно орієнтованої міжкультурної комунікації.

Процеси, спрямовані на інтеграцію та співробітництво держав світу, що вимагають ефективного міжкультурного спілкування, є невід'ємним атрибутом сучасної людини і потребують володіння на високому рівні не лише рідною, але й іноземними мовами, що є складником її професіоналізму й соціального статусу. Процес навчання розгортається в умовах штучного білінгвізму, для якого характерне співіснування двох мовних систем і їх використання з певною комунікативною метою. Незалежно від специфіки тієї чи іншої дидактичної ситуації, на досліджувану іноземну мову (ІМ) постійно впливає рідна мова (РМ), яка є невід'ємною частиною свідомості.

ЛІТЕРАТУРА

1. Баранникова Л.И. Сущность интерференции и специфика ее проявления. *Проблемы двуязычия и многоязычия* : сборник науч. трудов / отв. ред. П.А. Азимов, Ю.Д. Дешериев, Ф.П. Филин. Москва, 1972. С. 87–98.
2. Бархударов Л.С. Язык и перевод. Москва : Международные отношения. 1975. 240 с.
3. Вайнрайх У. Одноязычие и многоязычие. *Новое в лингвистике*. 1972. № 6. С. 25–60.

4. Вайнрайх У. Языковые контакты: состояние и проблемы исследования. Киев : Вища школа, 1979. С. 263–266.

5. Валігура О.Р. Фонетична інтерференція в англійському мовленні українських білінгвів : монографія. Тернопіль, 2008. С. 288–292.

6. Вафеев Р.А. Сопоставительное изучение языков и учет особенностей русского языка при обучении татарскому русскоязычных. *Проблемы педагогической инноватики*. Тобольск, 2005. С. 172–184.

7. Вертоградская Э.А. Раскрытие семантики иноязычных грамматических форм. *Психологические и психолингвистические проблемы владения и овладения языком* : сборник научных статей. Москва, 1999. С. 118–125.

8. Волошок І.Ю. Інтерференція та її типи на різних мовних рівнях. *Педагогічні науки* : збірник наук. праць. 2012. Вип. 62. С. 81–85.

9. Д'яков А.С. Основи термінотворення: семантичні та соціолінгвістичні аспекти : монографія / А.С. Д'яков, Т.Р. Кияк, З.Б. Куделько. Київ : КМ Academia, 2000. С. 218–222.

10. Дьячков М.В. Проблемы двуязычия (многоязычия) и образования : Пособие для учителей сред.шк. и преподавателей педучилищ и пед. ин-тов. Москва, 1992. С. 102–106.

11. Жлуктенко Ю.А. Лингвистические аспекты двуязычия. Киев : Вища школа, 1974. С. 176–179.

12. Залевская А.А. Введение в психолингвистику. Москва : Российский государственный гуманитарный университет, 2001. С. 382–388.

13. Карабан В.І. Переклад англійської наукової і технічної літератури. Граматичні труднощі, лексичні, термінологічні та жанрово-стилістичні проблеми. Вінниця : Нова книга, 2002. 564 с.

14. Карлинский А.Е. Основы теоретического взаимодействия языков. Алма-Ата, 1990. С. 180–185.

15. Ковылина Л.Н. Синтаксическая интерференция и способы её изучения : дис. ... канд. филол. наук : 10.02.19. Алма-Ата, 1981. С. 226–230.

16. Korunets I.V. Theory and practice of translation. Vinnytsia, 2003.

17. Ладо Р. Лингвистика поверх границ культур. *Новое в зарубежной лингвистике. Выпуск 25. Контрастивная лингвистика* / Составители: Нерозник В.П., Гак В.Г. Москва : Прогресс, 1989. С. 32–63.

18. Миньяр-Белоручев Р.К. Общая теория перевода и устный перевод. Москва : Воениздат, 1980. 237 с.

19. Невмержицкий И.С. Грамматическая интерференция в условиях искусственного билингвизма : дис. ... канд. филол. наук : 10.02.19. Киев, 1987. С. 28–32.

20. Никитин М.В. Курс лингвистической семантики. Санкт-Петербург : Науч. центр проблем диалога, 1996. 760 с.

21. Перелигін А.І. Засоби нейтралізації граматичної інтерференції. *Вчені записки Орловського державного університету. Серія «Гуманітарні та соціальні науки»*. 2012. Вип. 4(48). С. 237–240.

22. Рибіна Н.В. Білінгвізм та інтерференція як тенденції мовного розвитку сучасного суспільства: проблеми та способи їх вирішення. *Наукові записки Національного університету «Острозька академія»*. 2015. Т. 1. № 59. С. 176–178.

23. Розенцвейг В.Ю., Уман Л.М. К проблеме грамматической интерференции. Проблемы структурной лингвистики. Москва : АН СССР, 1962. С. 60–75.

24. Сорокина С.С. Пути предупреждения и преодоления грамматической интерференции синтаксических подтипов в немецкой речи студентов I курса языковых факультетов (на материале подтипа управления) : дис. ... канд. пед. наук. Ленинград, 1971. С. 26–30.

25. Хауген Э. Языковой контакт. *Новое в лингвистике*. 1972. №. 6. С. 62–98.

26. Шаблій О.А. Міжмовна інтерференція як психолінгвістична універсалія. *Мовні та концептуальні картини світу* : збірник наук. пр. Київ : Вид. дім Дмитра Бураго, 2004. Вип. 11. Кн. 1. С. 371–375.

27. Шишкина Т.Г. Русский «акцент» в письменном переводе (морфологический уровень). Москва, 1996. С. 27–30.

Information about the author:

Yefymenko T. M.,

Candidate of Philological Sciences,

Associate Professor of the Department of German Philology and Translation

Mykolaiv V.O. Sukhomlynskyi National University

24, Nikolska Str., Mykolaiv, 54030, Ukraine